

AVTORJI IN KNJIGE

Inventura nekega (družbenega) življenja — Vladimir Kavčič: Živalski krog

Tone
Peršak

Roman Vladimira Kavčiča *Živalski krog* je izšel že l. 1982 (založništvo Tržaškega tiska, d. d. Trst) in tako smo s svojim odzivom nekoliko pozni, vendar se zdi, da delo zlasti s svojimi tematskimi valencami pa tudi zaradi zanimive in dovolj konsekventne pisave zasluži našo pozornost.

Zgodba, če bi jo že hoteli povzeti, je preprosta. Junak (=pripovedovalec, ki nagovarja junaka s »ti«; drugoosebna pripoved pogosta v delu modernistične in tudi v post-modernistični prozi) leži v ljubljanski bolnišnici kot žrtev najbolj zlovesče sodobne bolezni (rak) in se v samotnih večerih in nočnih urah spominja več dogodkov iz svojega življenja, zlasti razmerij z ženskami, prijateljev pa tudi svojega družbenega (poklicnega in družbeno-političnega) delovanja. Tako spoznava bralec skozi večkrat nepovezane in mestoma fragmentarne ter s teme na temo in iz časa v čas preskakajoče spomine junaka bolj ali manj vse pomembnejše pripetljaje, zlasti ljubezenske pustolovščine, njegovega dokaj v prazno preživetega življenja. Da je preživel življenje tako rekoč za nič (neuspešno, nekoristno, nedonosno) in zlasti nedejavno, poudarja pripovedovalec-junak sam na več mestih. In to je — kar neposredno zadeva fabulo — pravzaprav vse.

Avtor začenja zapis junakovih spominov in razglabljanj z navedbo kratkega razmisleka o dveh pomembnih modernih pisateljih, o Joyceu in Queneauju. Tako piše: »Umirjeno večerno razpoloženje. (Večer je pogosta metonimija za starost in čas pred smrtjo — op. T. P.) Nič več tavanja... Ulysses... Poravnati se po vsej dolžini. Uliks... Ulkus... Spokojnost sončnega zahoda...« Gre, skratka, za ugotovitev junaka, da je potovanja in poti konec, da je njegovo vračanje (v smrt) pri kraju. Odloči pa se junak-pripovedovalec, da bo pot prehodil še enkrat v spominu, pri tem pa se že zave, da je spomin nezanesljiv vodič, ki preoblikuje (stilizira) dejstva. Tako vnaprej pristane na to, da bo njegova pripoved-spominjanje v bistvu nekaj poljubnega, skoraj igra, kot so npr. Queneaujeve Vaje v slogu. S tem pa pravzaprav še dodatno odvzame svojemu početju in življenju, ki ga obnavlja, del vrednosti in zaresnosti. In res se ob tem ponovno spomni Joycea in tudi Queneauja ter ugotovi, da sta tudi onadva, njuni življenji in dela, le »dva milna mehurčka, ki sta se brez glasu razpočila«. Že v začetku potemtakem beremo sporočilo o usodnem razočaranju in

neveri v smiselnost človekovih sizifovskih prizadevanj. Vse to še tem bolj velja za junakovo usodo, ki jo spoznavamo v nadaljevanju.

Že s tem uvodnim razmislekom je poudarjeno, da sta junakova usoda in zgodba nični in nič vredni, nato pa od strani do strani spoznavamo, da se je v celoti odigrala v, denimo, treh območjih (eros, minljiva prijateljstva in poklicno ter deloma tudi družbeno-politično delovanje), pri čemer je treba poudariti, da junak na nobenem od teh treh področij ni dosegel kakšne posebne kvalitete življenja. Če bi mu sodili moralisti, bi nemara rekli, da ni znal biti ničemur in nikomur zvest in predan, da pa si tudi kakšne res prave lumparije ni drznil privoščiti. Ideološko zadržt demagog bi mu očital omahljivost in zlasti zapiranje oči pred skorumpiranostjo prijateljev in njihovimi že kar kriminalnimi početji, kakršnih sam ni bil zmožen. Vitalisti in aktivisti bi mu oponesli neodločnost in nedejavnost. Gre v bistvu za enega od predstavnikov srednjega sloja z nekaterimi tipičnimi značilnostmi, kot so npr. strah pred pravimi dejanji, ko bi se moral osebno izpostaviti, razvratnost, ki ostaja znotraj plota in varnih meja, pridobitništvo, ki v tem primeru ni prevelikopotezno, pomanjkanje resnične morale itd.

Temu ustrezen je tudi jezik romana. Nepodpisani avtor zapisa na ovitku knjige sicer sodi, da je jezik Kavčičevega dela »svojevrstno tveganje«, ker »to ni več nekdanji vzvišeni jezik 'lepe' književnosti, temveč je jezik ceste in naše vsakdanjosti«, vendar se zdi ta sodba vseeno nekoliko preradikalna, kajti govor ulice se v pripovedi pojavlja kvečjemu kakor citati, nikakor pa ni delo pisano v tem govoru oziroma pripovedovano. Ta govor se pojavlja v spominsko obnovljenih dialogih in funkcionira kot posebno stilistično sredstvo, kot nekakšna začimba, ki poživlja pripoved. Sama pripoved je pisana v jeziku, ki je zlasti po leksiki najbližji temu, kar bi nemara lahko imenovali pogovorni jezik, vendar je po dikciji celo nekoliko privzdignjena nad raven običajnega pogovornega jezika. Ta pripoved ni tekoča, ker si prizadeva povzeti tok pripovedovalčeve (=junakove) zavesti, v kateri se spomini, razglabljanja in asociacije ter primisli vrstijo brez navzven razvidne logike. Tako jezik knjige po dikciji in mestoma celo alogičnosti na videz res spominja na modernistično prozo, čeprav je v resnici plod izrazito realističnega prizadevanja, saj avtor, kot rečeno, želi povzeti in posneti, tako rekoč čim bolj neposredno zabeležiti tok zavesti pripovedovalca-junaka. Da to nikakor ni govor ulice, priča poleg leksike še bogastvo prispevkov, metonimij in literarnih ter znotraj-jezikovnih asociacij (npr. »Uliks . . . Ulkus . . .« itd.), ki pričajo, da je pripoved oblikovana (pripovedovana) z nedvoumno visoko razvitim poslušom za jezikovne vrednosti in naravo jezika. O tem pričajo tudi številni stavki brez glagolov, s katerimi kot da pripovedovalec-junak opozarja na svoje brezizhodno stanje in na svoje zgolj še pasivno čakanje konca. Po drugi strani pa ta jezik, ki nikakor ni zgolj golo pripovedovanje zgodbe, s številnimi prispevkami in sprotnimi asociacijami, kot govor pripovedovalca-junaka, opozarja po eni strani na njegovo kulturo (številne omembe, navedbe ali parafraze pisateljev in knjig) in po drugi strani na to, da se junak-pripovedovalec jasno zaveda svojega položaja. Tako funkcionira jezik dela na več ravneh: kot zgodba, kot izraz toka junakove-pripovedovalčeve zavesti, kot izraz njegove jasne zavesti o svojem položaju in nazadnje kot izraz njegove kulturne ravni. Upošteva vse to, pa vendarle še vedno gre za realistično

obravnava jezika in ravno zato je ta jezik tudi dovolj komunikativen in nikakor ne hermetičen ali celo težko berljiv, kot je večkrat jezik modernistične proze.

Kompozicijsko je pripoved razčlenjena v enajst približno enako dolgih poglavij, naslovljenih z nazivi znamenj oziroma sozvezdij zodiaka. Ker je dal Kavčič svojemu romanu naslov *Živalski krog* in naslovil poglavja z nazivi za posamezna znamenja, na podlagi katerih astrologi sklepajo o lastnostih ljudi, bi morda pričakovali, da bo dogajanje, popisano v posameznem poglavju, v skladu s svojim naslovom oziroma da bodo v posameznih poglavjih predstavljene osebe, ki ustrezajo znamenju, imenovanemu v naslovu. Zdi se pa, da je mogoče najti zvezo z naslovi poglavij predvsem v ravnanju glavnega junaka in v njegovem odnosu do sveta v določenem času oziroma v tisti razsežnosti njegovega življenja, ki je popisana v poglavju. Na to nemara opozarja tudi to, da si nazivi znamenj kot naslovi poglavij ne sledijo v običajnem zaporedju. Prvem poglavju z naslovom *Devica* ne sledi poglavje z naslovom *Tehtnica*, temveč poglavje z naslovom *Lev* in temu poglavje z naslovom *Strelec*, ne pa *Kozorog*, kot bi bilo »normalno«. Sicer pa avtor v prvem poglavju (*Devica*) zapisuje v glavnem junakove spomine na mladost, razglabljanje o minljivosti in spomin na prvo srečanje z Nino, eno njegovih najpomembnejših ljubic. V drugem poglavju (*Lev*) beremo zlasti spominjanja na junakove številne ljubezenske pustolovščine, na neki pretep in na še večjega ženskarja, junakovega prijatelja Juvana. V tretjem poglavju (*Strelec*) se junak spominja svoje udeležbe v mirovni silah OZN na Sinaju in sploh svoje vojaščine, nadalje spet številnih ljubic in prijatelja iz vojske Roberta. Itd. Zveze med naslovi poglavij in njihovo vsebino potemtakem so opazne, ponekod bolj, drugod manj, vendar se zdi, da je pravo zvezo z naslovom iskati zlasti v vsem, kar nam danes lahko pomeni pojem, ki poimenuje edino znamenje zodiaka, ki v knjigi nima svojega poglavja. To je rak, v znamenju katerega je pisano delo v celoti; rak kot nazadovanje, kot bolezen in kot stanje duha. Za poglavja sama pa lahko rečemo, da kljub razvezanosti pripovedi vseeno dokaj zvesto sledijo poteku junakovega življenja, čeprav so opazni tudi številni preskoki v času. V osnovi dela je vendarle oblika življenjepisnega romana, pisanega v tehniki romana toka zavesti, pri čemer morda obe težnji celo do neke mere ovirata druga drugo. Sprva se zdi, da gre res za povsem razvezano pripoved, ki sledi zgolj notranji logiki toka zavesti, vendar se kmalu izkaže, da v glavnem pripoved vendarle sledi kronologiji junakovega življenja. Zato je razumljivo, da so v prvem delu romana, razen v prvem poglavju, v ospredju zlasti spomini na ljubezenske zgodbe in prigode, v drugem delu in zlasti proti koncu (zrelejša leta junakovega življenja) pa vse bolj spomini na poklicno plat njegovega življenja, na zadnjih straneh pa je že popisana tudi junakova predstava o srečanju in pogovoru enega njegovih sodelavcev in prijateljev z njegovo bivšo ljubico na njegovem bližajočem se pogrebu. Skratka, oblika tradicionalnega življenjepisnega romana je tu cepljena s tehniko modernega romana toka zavesti in to določa delo tako v njegovi kompoziciji kot v notranji formi (nehno prepletanje tem in prehajanje z ene ravni na drugo).

V skladu s povedanim so tudi razsežnosti sveta, ki jih avtor popisuje v svojem zapisu junakovih spominov, razmišljanj in prebliskov. V ospredju so spomini na ljubezenske pustolovščine, katerih ena se je končala celo s

poroko, vendar je zakon pomenil junaku očitno zelo malo ali pravzaprav nič, saj se skoraj ne dotakne žene, razen kot ljubice pred poroko, in zakonskega življenja v svojih spominih. Prav tako se ne spominja staršev ali kakšnih drugih sorodnikov. Ker pa vendarle gre za nekakšno dovolj kompletno inventuro življenja, in ker tudi ob spominih na ljubezenske zveze omenja v bistvu samo spolnost in si priznava tudi čustveno praznino vseh teh odnosov, lahko sklepamo, da gre za izrazito izkoreninjeno in odtujeno osebnost, nezmožno čvrstejše čustvene zveze in zaveze, hkrati pa tudi za osebnost brez notranjega (emocionalnega in nazorskega) temelja ali smisla, ki bi junaku omogočal (opravičeval) kakršenkoli dejavnejši poseg v stvarnost. Po tej plati pa tudi po stvarnosti, ki jo in kakor jo prikazuje, se Kavčičev roman najbrž navezuje na eksistencialistični roman.

Prikazano stvarnost pomeni v tem delu zlasti eros, saj je delo v največji meri inventura žensk, ki so šle z junakom v posteljo; nadalje sestavljata to stvarnost poklicno in tudi družbeno-politično delovanje in okolje junaka, zreducirano na špekulacije in korupcijo, ki ji je bil kar naprej priča, ne da bi sam kaj prida sodeloval. Zanimivo pa je, da kljub obsežnosti tistega dela, ki je posvečen spominom na službo in sodelavce, sploh ne izvemo, kaj je pravzaprav junak počel v Comexu, v katerem je skoraj ves čas služboval. Tudi to govori o njegovem odnosu do dela in o njegovi dejanski angažiranosti. Družbeno-politična dejavnost (mladinske delovne brigade itd.) je dodatna in manj pomembna plat junakovega življenja in prikazane stvarnosti romana. To pa je tudi vse. Bolj ali manj tudi vse osebe, ki se jih junak spominja, živijo v glavnem v teh treh razsežnostih: eros, služba in politika; vendar ne ljubezen ne ustvarjalno delo in ne prava visoka politika, temveč predvsem skrivaška ljubezen (zakonolomi, ljubezenske noči po motelih in hotelih, tudi prostitutke), špekulacije, mešetarenje, gospodarski kriminal in korupcija in politika zvez, odstrelov, karierizma, spodnašanja stolčkov itd. Svet je tu v celoti neidealno in okleščeno vsega, kar bi ga lahko kakorkoli boljšalo, lepšalo in krasilo. To je svet gole eksistence, oropan za ves smisel, hkrati pa vendarle svet nekakšnih nenehnih bojov za prostor in boljši položaj v hierarhiji, le da se junak še teh bojov ne udeležuje. Izkazuje se zgolj na področju čiste spolnosti, ki ni utemeljena v ljubezni in ne v težnji po reprodukciji. Samo na tem področju je junak, ki je v vseh drugih pogledih docela impotenten, nadvse potenten.

Prav v tej plati pa je Kavčičev roman tudi stališče in sporočilo o svetu, v katerem je junak živel in v katerem živimo vsi mi. To je stališče o svetu, ki se konstituira kot za vselej dokončan in izgotovljen svet, ki več ne dopušča niti misli na kakršnokoli resnično spremembo ali izboljšanje in tako več ne dopušča resnične dejavnosti (ustvarjalnosti) in ne daje smisla življenja (in dejavnosti) človeku, ki bi nemara hotel in po svoji notranji težnji moral biti subjekt. To je svet nenehnega izgubljanja in (življenja kot) zgolj še minevanja. Tako je to vendarle tudi roman o politični, gospodarski in zlasti moralni klimi družbe in po tej plati je nemara celo najradikalnejši, čeprav je ta razsežnost na videz ves čas v ozadju, razen v prvem in zadnjih treh, štirih poglavjih. V ospredju je sporočilo o nenehnem izgubljanju (»Po koitu je duša žalostna, so vedeli že Rimljani.«) in minevanju v smrt, kar (spoznanje o tem) opravičuje junakovo nedejavnost in neodločnost. Nikoli ni storil tega, kar je morda celo slutil,

da bi bil moral storiti. Bal se je, da bo zaloten, da se bo osmešil. Nikoli ni videl smisla dejanja. Bil je brez vere in zanosa (celo v spolnosti), ki sta tako značilna za junaka tradicionalnega evropskega romana, ki želi spremeniti svet. Spoznal je, da je spreminjanje sveta nesmiselno, saj ima ves čas pred seboj klavrne usode tistih, ki so spreminjali svet in (mnogi) kljub temu klavrno končali. Ves čas se je zavedal svoje drugačnosti (spoznanja), vendar mu to ni nič omogočalo in ga tudi ni aktiviralo. Tudi zgleda ni imel nikoli nobenega in tako je živel v svetu brez vrednot, pri čemer ga je od prave amoralnosti ali kriminala odvrčal kvečjemu strah, da mu utegne to povzročiti sitnosti. Je pa ta roman vendarle tudi obračun z družbo, ki je človeka zreducirala na zgolj še brezosebno gospodarsko in družbeno funkcijo. S tem, da so dobili v družbi ceno in vrednost samo nekateri posameznikovi interesi, medtem ko so vsi drugi potisnjeni v ozadje ali celo razglašeni za manjvredne, je osebnost nujno obsojena na postopno otopavanje ali na revolt, ki neredko pelje v shizofrenijo. Kavčič opisuje prvo možnost.

ODMEVI NA ...

1984

Tone
Peršak

Nekega vročega avgustovskega dne 1. 1983 je šef proizvodnje v eni največjih ljubljanskih delovnih organizacij predlagal zboru delovnih ljudi, da bi v TOZD uvedli dvanajsturni delavnik. Delavci naj bi delali v dveh izmenah po 12 ur, da bi bili stroji v pogonu 24 ur na dan in s tem zmogljivosti obratov maksimalno izkoriščene. Tako bi delavci, kot je poudaril šef, veliko prispevali k stabilizaciji jugoslovanskega gospodarstva in posredno k stabilizaciji političnega sistema in tako polno izpričali svojo pripadnost in zvestobo programu gospodarske stabilizacije, političnemu sistemu, načelu bratstva in enotnosti itd.

Predlog sicer ni bil sprejet, vemo pa, da mišljenje, o katerem predlog priča, v teh časih ni niti osamljeno niti nenavadno. Skoraj vsako soboto in nedeljo poslušamo po radiu reportaže o rudarjih, ki udarniško kopljejo premog, da bi dosegli in preseglili letne načrte izkopa. V časopisih vsak dan prebiramo poročila s sej najrazličnejših državnih organov, od zveznih do občinskih, in povzetke govorov, v katerih naši brezštevilni politični funkcionarji razlagajo in zagovarjajo vse bolj številne omejevalne ukrepe (depozit, dinarske obresti za devizne vloge, bencinski boni, novi davki in prispevki itd.) ali podražitve in pozivajo k stiskanju pasu in boljšemu delu. Te vrste apel lahko preberemo med drugim tudi v novoletni poslanici predsedstva SFRJ (Delo, 31. XII. 1983), ki napoveduje nadaljnje spremembe v gospodarstvu in družbenem življenju pa tudi v znanosti, kulturi, izobraževanju, zdravstvu itd. Pri tem je iz konteksta razvidno, da se obetajo še nadaljnje omejitve v t. i. negospodarskih dejavnostih, da bi tako več sredstev ostalo gospodarstvu. Predsedstvo tudi poziva vse fizične in pravne osebe,